

(Грузија и Косово – испреплетана прича)

Југославија се почетком деведесетих распала на републике које су је чиниле. Границе нису биле у складу са националним саставом становништва. Срби, Хрвати и многи други остали су у републикама са већином становника друге националности, која из историјских разлога није трпела њихову мањину...

Крајем деведесетих настала је криза у српској покрајини Косову. Албанци су се годинама овамо досељавали. До 1997. постали су већина, иако Косово кроз историју није било само део Србије, него и њен историјски темељ. Ипак, Албанци су показали озбиљне намере или да добију независну државу или да се припоје Албанији. Србија се томе супротставила, појачавајући војно присуство и показујући намеру да сломи албански отпор.

Много пута се чуло да Срби понављају злочине против човечности које су починили у Босни. Американци и Европљани, пошто су се опекали у Босни, били су спремни да демонстрирају одлучност. Тврдећи да се одвија нешто између злочина против човечности и геноцида – и наводећи да је између десет хиљада и сто хиљада Албанаца убијено или нестало – НАТО је кренуо у кампању с намером да заустави убијање. Међутим, иако је тога било, бројеви које је НАТО изнео о жртвама нису били тачни. НАТО је можда спречио масовно убијање на Косову. То се не може доказати. Али није нашао доказе о масовном убијању које се наводно већ било догодило. Рат је могао да се оправда као превентивна мера, али атмосферу у којој је вођен карактерисало је претеривање о ономе што се догодило.

Рат је вођен без одобрења УН јер су Русија и Кина биле против. Руси су се посебно бунили. Тврдили су да није било великих злочина, да је Србија савезник Русије и да нема доказа да би се кренуло у ваздушну операцију. САД и остале европске силе занемариле су став Русије. И још важније, направили су преседан да за почетак рата није потребно одобрење УН (Буш га је искористио у Ираку). Заправо су установили правило – и то је суштински моменат – да је рат легитиман ако има подршку НАТО-а.

Тако је НАТО од војног савеза претворен у квази-УН. На Косову се догодило да је НАТО узео улогу миротворца, који има моћ да утврди да ли је интервенција неопходна, да крене у интервенцију и да одреди њен крајњи резултат. Концептуално, НАТО је претворен од војне силе у регионалну мултинационалну групацију, одговорну за очување

регионалног поретка, чак и унутар граница држава које нису његове чланице. Ако УН неће да подржи акцију, довољан је Савет НАТО-а.

Пошто Русија није била чланица НАТО-а, и пошто је негирала нужност рата, и била надјачана, бомбардовање Косова је створило кризу у односима са Русијом. Руси су у овоме видели једностране нападе једног антируског савеза на једног руског савезника, без доброг разлога. Тадашњи председник Русије Борис Јељцин није био спреман да улази у већи сукоб, нити је био у ситуацији.

Руси се нису толико повиновали колико су схватили да немају других могућности.

Рат није прошао тако добро како историја бележи. Бомбардовање није изазвало капитулацију и НАТО није био спреман да уђе на Косово. Ваздушна кампања је текла без резултата, па се Запад окренуо Русији да се у преговорима нађе излаз. Руси су послали изасланика и он је учествовао у постизању споразума који се састојао из три дела. Прво, Запад ће прекинути бомбардовање. Друго, српска војска ће се повући и замениће је мултинационалне снаге, укључујући руске војнике. Треће, руске снаге ће тамо гарантовати интересе Србије и њен суверенитет.

Чим је споразум потписан, Руси су послали војнике на приштински аеродром да преузму своју функцију у мултинационалним снагама – исто као у мировним снагама у Босни. Делом због смишљених потеза, а делом због тога што их нико није схватио озбиљно, Руси никада нису имали улогу за коју су веровали да им на основу договора припада. Никада нису били део ни мировне операције ни система одлучивања око Косова. Руси су схватили да су двоструко изневерени, прво самим ратом, а онда мировним аранжманима.

Косовски рат је директно утицао на пад Јељцина и успон Владимира Путина. Фракција око Путина је сматрала да је Јељцин неспособњак који је дозволио да Русија буде двоструко преварена. Руска перцепција овог рата директно је водила великом преокрету у руској политици који данас гледамо. Постављање Путина и руских националиста из бившег КГБ-а имало је више узрока, али у суштини је било засновано на догађајима на Косову. На промену је највећим делом утицала перцепција да је НАТО уместо војне алијансе почео да посматра себе као замену за УН, као арбитра регионалне политике. Русија се није питала у одлукама НАТО-а, па је нова улога НАТО-а схваћена као директан изазов руским интересима.

Зато су текућа експанзија НАТО-а на земље бившег СССР-а и обећања Украјини и Грузији посматрана у погледу на косовски рат. Из перспективе Русије, експанзија НАТО-а је значила даље искључивање Русије из процеса одлучивања и наговештавала је да НАТО има право да понови Косово ако буде осетио да људска права или политичка питања то захтевају. Уједињене нације више нису биле главни мултинационални мировни ентитет. НАТО је преузео ту улогу у региону и сада је кренуо да се шири свуда око Русије.

Онда је дошла независност Косова. Југославија се распала на конститутивне јединице, али њихове границе се нису мењале. Онда је, први пут после Другог светског рата, донета одлука да се промене границе Србије, супротно жељама Србије и Русије, а надлежно тело је заправо био НАТО. Ова одлука је имала здушну подршку Американаца. У лето 2007, када је постало очигледно да преговори никуда не воде, Бушова администрација је одлучила да су разговори завршени и да је време за независност. Десетог јуна 2007. Буш је рекао да крајњи резултат преговора мора да буде „некаква независност”. У јулу те године Данијел Фрид је изјавио да је независност „неизбежна” чак и ако преговори пропадну. И коначно, у септембру, Кондолиза Рајс је рекла кратко и јасно: „Косово ће бити независно. Ми смо томе посвећени.” То је био знак за Европу у ком правцу да крене.

Како и када доћи до независности био је заправо проблем Европе. Американци су покренули тему, а Европљани су је спровели у дело. Косово је прогласило независност 17. фебруара 2008. и неколицина европских држава и савезника САД пожурили су да га признају. Европљани су још пре проглашења створили административно тело за управљање Косовом. Европљани су преко Европске уније на микроплану усаглашавали датум проглашења.

Током једног скупа у Јекатеринбургу 15. маја шефови дипломатија Индије, Русије и Кине усагласили су заједничку изјаву о Косову, коју је прочитао руски домаћин Сергеј Лавров и у којој је стајало: „Усагласили смо принципијелни став да је једнострано проглашење независности Косова супротно Резолуцији 1244. Русија, Индија и Кина охрабрују Београд и Приштину да обнове преговоре у оквирима међународног права и надају се да ће наћи решење за све проблеме те српске територије.”

Европљани и Американци су одбили овај захтев као што су раније одбили све руске аргументе око Косова. Тврдило се да је ситуација на Косову јединствена због почињених злочина. Руси су говорили да су размере злочина неизвесне и да у сваком случају влада која их је починила одавно не седи у Београду. И што је још значајније, Руси су јасно ставили до знања да неће прихватити идеју да је независност Косова јединствена ситуација, него да ће је, заправо, посматрати као преседан за све будуће случајеве.

Проблем није био у томе што Европљани и Американци нису слушали Русе. Проблем је био што им просто нису веровали – нису схватили Русе озбиљно. Годинама су слушали Русе како причају. Нису разумели три ствари. Прво, да Руси више немају куд. Друго, да руска војна моћ није оно што је била 1999. године. Треће и најважније, НАТО, Американци и Европљани нису схватили да су доносили политичке одлуке које не могу војно да подрже.

Трансформација НАТО-а од војног савеза у регионалне Уједињене нације представљала је проблем за Русију. Запад је тврдио да НАТО више није само војна алијанса, већ политички арбитар у региону. Ако му се не свиђа политика Србије на Косову може да интервенише – по својој вољи и противно одлукама УН. Могао је да се умеша у Србији и намеравао је да се шири дубоко у бивши СССР. НАТО је мислио да ће сада када је политички арбитар који подстиче промену режима, а не само систем за ратовање Русији лакнути. Сасвим супротно, то је био најгори кошмар Русије. Компензација је била чињеница да је НАТО занемарио сопствену војну моћ. Сада је Русија ту могла нешто да уради.

На почетку смо објаснили да корени руско-грузијског рата задиру дубоко у геополитику и да се не могу разумети ако се не разуме Косово. То није све, али то је био најзначајнији појединачни догађај у основи свега. Тај рат 1999. био је основа за овај 2008 године.

Проблем НАТО-а је у томе што је ширио политички домашај и претензије, смањујући војну снагу. Руси су ширили војну моћ (после 1999. нису имали куд), а Запад није обратио пажњу. Американци су 1999. донели политичке одлуке иза којих је стајала војна сила. Ове године на Косову донели су политичке одлуке без довољне војне силе да спрече руски одговор. Или су потценили противника или – што је још невероватније – нису видели Русе као непријатеље упркос апсолутно јасним изјавама које су Руси давали. Без обзира на то каква су била руска упозорења, или каква је била историјска ситуација, Запад није могао да схвати Русе озбиљно.

Почело је са ратом на Косову 1999. а завршило се 2008. независношћу Косова. Када будемо проучавали историју периода који долази, рат на Косову ће бити упадљива прекретница. Какви год да су били хуманитарни разлози и привидно лака победа, он је припремио терен за успон Путина и актуелне и будуће кризе.

(Аутор је изврсни директор Америчког аналитичког центра Стратфор)

(Политика 27.08.2008)